

aspecten

Govert Buijs:
‘Grensganger
zijn tussen
verschillende
wereldbeelden
vind ik
inspirerend’

Foto: Marjoleine Klarenbeek

Hoogleraar in beeld

Sinds 1 januari 2017 is Govert Buijs bijzonder hoogleraar Christelijke Filosofie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. Christine Boshuizen-van Burken spreekt hem naar aanleiding van *Het goede leven en de vrije markt*, dat hij schreef met Ad Verbrugge en Jelle van Baardewijk. Het boek won onlangs de Socratesbeker 2019 voor het beste Nederlandstalige filosofieboek.

In het boek is expliciet aandacht voor de christelijke denktraditie. Buijs: “Wanneer men in de filosofie 500 jaar christelijke traditie weglaat, zet men een zwaar geamputeerd beeld van de filosofie neer. Daarnaast kom je ook empirisch in de knoop als je die denktraditie niet verdisconteert.

Het eerste deel van ons boek gaat over de ontwikkeling van markt en economie, waarbij je in de empirische werkelijkheid, bijvoorbeeld formuleringen in de Grondwet ten aanzien van werk, christelijke wortels aantreft. Het streven van de overheid

naar volledige werkgelegenheid, bijvoorbeeld, zou een Griek nooit zo geformuleerd hebben! Hetzelfde geldt voor de passage over de gelijkheid van alle mensen. Daarnaast stellen we een aantal aspecten van het goede leven voor, waar je recht aan moet doen. Niet zo systematisch ‘Dooyeweerdiaans’, maar we onderscheiden vijf dimensies: relaties met medemensen, instituties, het lichaam, de natuur en zingeving.”

Kennismaking met christelijke filosofie

Buijs’ interesse in christelijke filosofie begon toen hij als veertienjarige een interview zag met wat achteraf Egbert Schuurman bleek te zijn. “Ik begreep er weinig van, maar had wel door dat er belangrijke vragen werden gesteld. Cultuur is niet wat het is, het is een wordingsproces en daar zitten levensbeschouwelijke elementen in. Het was de tijd van belangrijke maatschappelijke discussies, van Marxisme, anti-kernwapendemonstraties, iedereen was ‘links’. In christelijke kring vond men het allemaal ‘links gedoe’. Toch dacht ik: hier moeten we iets mee. Later sprak Bob Goudzwaard in de buurt en hij introduceerde die avond de christelijk-sociale traditie en toen zag ik dat het een levend gedachtegoed was.”

Waarde van christelijke filosofie

“Er is een aantal fundamentele elementen in de reformato-ri-sch-wijsgerige traditie waar ik erg door geraakt ben. Allereerst het idee van grondmotieven (Dooyeweerd), ideologie

Hoogleraar in beeld (vervolg van pag. 1)

(Goudzwaard), Babelcultuur (Schuurman), oftewel het besef dat in een samenleving diepe idealen en verborgen drijfveren zitten. Mensen kunnen totaal in de ban raken van een denkwijze. Eigenlijk zijn dat de goden in de samenleving, noem het de geestelijke dimensie. In een samenleving leggen mensen niet zomaar een paar ideetjes bij elkaar, nee, het gaat veel dieper. Neem het neoliberalisme, dat op alle terreinen in de samenleving grote invloed heeft.

Het tweede inzicht is de aspectenleer, de verscheidenheid van de werkelijkheid. Diverse domeinen in de samenleving hebben hun eigen logica en daar moet je zorgvuldig mee omgaan. Een gezin is geen markt, een onderwijs- geen zorginstelling.

Het derde inzicht is de gerichtheid op de brede dialoog met de 'denkgemeenschap van het Avondland'. Filosofie geeft gelegenheid om met veel verschillende mensen het gesprek aan te gaan. Zo kun je met elkaar kritische perspectieven ontwikkelen op trends in de samenleving. Je stuit dan op verschillen, maar vindt ook gemeenschappelijke grond."

Reflectie op economie

"Christelijke filosofie kan in het bijzonder bijdragen aan dat brede debat, maar ook aan reflectie op de wetenschappelijke disciplines. Tegenwoordig treedt daar gemakkelijk visievervalsing op, bijvoorbeeld in de economie, waar men spreekt over de 'homo economicus'. Dat is een veel te beperkt mensbeeld. Je ziet dan dat mensen zich er ook zo naar gaan gedragen, terwijl ze dat zelf eigenlijk helemaal niet willen. Denk aan de kredietcrisis: we kunnen tegen bankiers niet zeggen dat ze fout bezig waren, want zo hebben we hen zelf opgevoed. We hebben hun geleerd dat de economie en de mens zo werken!

Vanuit onze ervaringswerkelijkheid weten we echter dat mensen zelden uitsluitend op grond van economische welvaart tot bloei komen. Vanuit de christelijke filosofie kun je een fundamenteeler verhaal vertellen over waarom geld niet gelukkig maakt. We hebben onszelf opgezaagd met een mensbeeld dat empirisch niet deugt én ook nog eens ongelukkig maakt. We hebben dus op een verkeerd mensbeeld gegokt en moeten een ander mensbeeld ontwikkelen. Levensbeschouwelijke inspiratiebronnen zijn daarvoor belangrijk."

Het positieve van macht

"De laatste decennia is het in de economie en sociale wetenschappen gangbaar om menselijke relaties in termen van macht te denken, waarbij alles draait om dominantie en strijd om belangen. Deze manier van kijken heeft ons inzicht gegeven in machtsverschillen en machtsmisbruik. Maar door menselijke relaties exclusief te denken in machtsstrijd, wordt over het hoofd gezien dat macht voor veel sociale relaties fundamenteel is en een verrijking van het leven van mensen.

Zelf vind ik het voorbeeld van taal krachtig. Iedereen leert een taal. Dat begint met een machtshierarchie: je ouders bepalen welke taal je leert, als kind heb je hier geen keuze in. Stel dat je een kind geen taal zou leren en vindt dat het zijn eigen taal maar moet kiezen. Zo'n keuze kan niet eens gemaakt worden als het kind geen taal geleerd heeft. Het is dus een verrijking om een taal te leren. Wanneer je dit alleen duidt in machtsstermen, zonder er een positieve uitleg aan te geven – dat doen sociale wetenschappers al snel – doe je de werkelijkheid tekort."

Studenten

"Er bestaat in de samenleving een bepaald beeld over levensbeschouwing en het christelijk geloof in het bijzonder. Ik merk bij mijn studenten dat ze vaak geen idee hebben van de rijkdom die hierin schuilt om de wereld te begrijpen, in empirische zin. Volgens mij begrijp ik daardoor beter de mens, in zijn grootheid en zijn kleinheid, en de wereld, in zijn schoonheid en gebrokenheid. Vanuit het geloofsperspectief kun je meerdere dingen tegelijk zeggen, die elkaar niet uitsluiten.

Dit komt bijvoorbeeld terug in Rembrandts kunst, wanneer je die groeven op iemands gelaat ziet en tegelijk de schoonheid ervan. Je kunt het donker benoemen zonder dat daarmee alles donker wordt. Het licht overwint, waarbij je het donker niet wegpoetst. Dat vind ik een heel fundamentele houding binnen het christelijk geloof. Het maakt dat christelijke filosofie rijk en eerlijk is.

In mijn colleges en voordrachten merk ik dat ik het schakelen tussen seculier en gelovig, tussen verschillende werelden, één van de mooiste dingen vind om te doen. Ook in een zeer seculiere context spreek ik over *agapè*. Ik vind het steeds weer fascinerend dat in heel verschillende contexten mensen zeggen daar iets aan te hebben. Grensganger zijn tussen verschillende wereldbeelden, dat vind ik inspirerend."

Normatieve praktijkbenadering internationaal op de kaart

In de jaren '90 hebben Jan Hoogland, Henk Jochemsen en Gerrit Glas de zogenoemde normatieve praktijkbenadering ontwikkeld. Nu hebben zij en andere hoogleraren en betrokkenen bij onze Stichting hierover een Engelstalig, wetenschappelijk boek uitgebracht: *The normative nature of social practices and ethics in professional environments*.

Met dit boek, onder redactie van Marc de Vries en Henk Jochemsen, presenteren zij niet alleen de normatieve praktijkbenadering en (daarmee) het werk van Herman

Dooyeweerd aan hun internationale collega's, maar laten zij ook de praktische toepasbaarheid ervan zien voor professionals in allerlei praktijken. Een prachtig staaltje werk!

Kijk voor meer informatie over het boek op www.igi-global.com.

Maarten Verkerk over zijn (laatste) onderwijs aan de Universiteit Maastricht

In de jaren 2009-2010 tot en met 2018-2019 heb ik als onderdeel van mijn leerstoel Christelijke Filosofie in Maastricht het vak 'Wijsgerige Ethiek' gedoceerd. Dit is een keuzevak op het University College Maastricht (UCM).

Opzet

Toen ik dit vak overnam, waren er elk jaar tussen de 6 en 12 studenten. Persoonlijk was ik minder gelukkig met de toenmalige opzet, onder andere omdat niet alle belangrijke stromingen in de ethiek werden besproken. Uiteindelijk heb ik gekozen voor een opzet waarin de volgende filosofen/stromingen aan bod kwamen:

- Aristoteles: het deugdzaam leven
- Epictetus: leven volgens de orde van de natuur
- Augustinus en Calvinus: het christelijke leven
- Bentham en Mill: leven naar de maat van de utiliteit
- Kant: leven naar de morele wet van de ratio
- Nietzsche: de 'grand style'
- Habermas: consensus in dialoog
- Levinas: het humanisme van de Ander
- Ethiek van de duurzaamheid
- Bedrijfsethiek

Methode

Op het UCM wordt de methode van het Problem Based Learning gebruikt (PBL). In totaal zijn er 12 bijeenkomsten van 2 uur. Er wordt gewerkt met groepen van 12 studenten en één tutor. De eerste meeting wordt gebruikt als introductie en voor de 'pre-discussion' van Aristoteles. Op basis van informatie in de handleiding bepalen de studenten zelf wat hun probleemstelling is en welke leerdoelen ze willen bereiken. Na deze meeting gaan de studenten zelf aan de slag. Ze moeten zelf onderzoek doen naar de achtergronden van de ethiek van Aristoteles. Ook moeten ze twee teksten lezen: circa 20 bladzijden uit de *Nicomachean Ethics* van Aristoteles en ruim 10 bladzijden uit het boek *After Virtue* van Alasdair MacIntyre. De tweede meeting begint met de 'post-discussion': de studenten proberen samen de leerdoelen met betrekking tot Aristoteles te bereiken op basis van de stukken die ze hebben gelezen. De taak van de tutor is om te stimuleren dat elke student actief participeert, in te grijpen als de discussie vastloopt en waar nodig de gegeven antwoorden aan te scherpen. Het laatste half uur wordt gebruikt voor de pre-discussion van de volgende taak – in dit geval over Epictetus. Enzovoorts.

PBL is een leuke methode. Het vergt veel van de docent. Je moet twee uur scherp luisteren en steeds weer afwegen of je moet ingrijpen of niet. In de praktijk krijgen de studenten de teksten goed onder de knie.

Ook geef ik twee hoorcolleges. In één hoorcollege geef ik op basis van het denken van Luc Ferry een overzicht van de geschiedenis van de filosofie en daarmee de geschiedenis van de ethiek. In een tweede hoorcollege worden de verschillende benaderingen met elkaar vergeleken.

Paper

Als afsluiting moeten de studenten een lange paper schrijven

(4500 woorden). Ze zijn vrij om een onderwerp te kiezen. Aan de hand van een case study moeten ze dan een ethisch oordeel geven op basis van twee of drie verschillende ethische perspectieven. De studenten vinden het erg leuk om zelf een onderwerp uit te kiezen. De variatie is dan ook erg groot: burgerschap voor robots, hulp aan een vluchtelingenkind door een journalist, martelen voor het goede doel, invasie in Irak, Verenigd Europa, vernietigen van embryo-cellen, ethiek van geslachtsverandering, CRISPR-Cas, slavernij, witte leugens, borstvergroting, Chinese 'social credit system', nazi's en fascistie in democratische systemen, lobbyen, eten van vlees et cetera. Een enkele keer heb ik een student(e) begeleid om haar scriptie om te zetten in een artikel voor *Sophie*.

Foto: Marjoleine Klarenbeek

Existentiële vragen

Elk jaar heb ik wel één of twee studenten die met existentiële vragen naar me toekomen en waarmee ik dan verder doorpraat. In enkele gevallen heeft dit geresulteerd in een scriptie waarin de student(e) verschillende filosofen onderzocht om meer zicht te krijgen op de zin van zijn of haar leven. Enkele jaren geleden kreeg ik nog een mail van een studente, die vijf jaar eerder zo'n scriptie had geschreven en die mij met veel plezier vertelde dat ze haar leven weer 'op de rit' had.

Resultaten

In de loop van de jaren zijn de aantallen studenten snel gegroeid. In het eerste jaar had ik één groep studenten. Het jaar daarna drie groepen. En weer enkele jaren later vier groepen. De studenten maken veel mond-op-mond reclame voor mijn vak: ze vinden het heel leuk.

De evaluaties zijn in het algemeen erg positief (schaal: 1-5): algemeen oordeel over de cursus en het algemene oordeel over de tutor (ondergetekende) was alle jaren circa 4,5. En dat is hoog. Ook scoort de cursus hoog op de ondersteuning van het individuele leerproces: circa 4,6. Response was circa 90%.

Vervolg

In juni 2019 zal ik mijn onderwijsactiviteiten beëindigen. Ik ben nu bezig om de cursus aan iemand anders over te dragen. Op vrijdag 4 oktober 2019 zal ik formeel mijn afscheidsrede houden.

Prof. dr. Maarten Verkerk

Het ochtendprogramma van de Christelijke Filosofie Conferentie op 25 januari 2020 staat in het teken van het afscheid van Maarten Verkerk als hoogleraar aan de Technische Universiteit Eindhoven en de Universiteit Maastricht. Noteer deze datum alvast in uw agenda!

Voortgang van ons werk

In onze vorige nieuwsbrief vertelde ik u dat we met een aantal universiteiten in gesprek waren over de mogelijke vestiging van een **Kenniscentrum Christelijke Filosofie**. In het ideale geval een leerstoel van 0,2 à 0,6 fte en een aantal medewerkers. Het belangrijkste doel van het kenniscentrum is het fundamenteel doordenken, actualiseren en doorgeven van christelijke filosofie, in gesprek met hedendaagse stromingen en vraagstukken, om zo ons werk te concentreren en daar meer samenhang in aan te brengen.

Nu kan ik u melden dat we hiervoor op dit moment de beste mogelijkheden zien aan de Theologische Universiteit Kampen. We ervaren veel inhoudelijke en geestelijke verwantschap met deze universiteit. Hierbij is een belangrijk element dat wij graag de samenwerking zoeken met het daar gevestigde internationaal onderzoekscentrum voor het neo-calvinisme. Daarnaast verwachten we dat deze universiteit een goede institutionele inbedding kan bieden voor ons kenniscentrum. We willen graag een bijdrage leveren aan het (uit te breiden) filosofieonderwijs. Ook zouden we het mooi vinden als ons kenniscentrum aan deze universiteit zich op termijn vestigt op een plek middenin de academische en studentenwereld. De eerste stap is nu om een leerstoel in te stellen. We houden u op de hoogte over het vervolg.

Wat betreft de samenwerking met **christelijke HBO's** willen we vooral de verbinding zoeken met het Jan Luyken Instituut van de Christelijke Hogeschool Ede, dat praktijkgericht onderzoek doet naar bezieling en professionaliteit en waarbij het nieuwe lectoraat van dr. ir. Jan van der Stoep met dezelfde naam een belangrijke rol speelt. Via en Driestar educatief kunnen hierbij naar believen aanhaken.

Tot slot ben ik blij dat we een dezer weken de procedure voor de **opvolging van Henk Jochemsen** aan de Wageningen Universiteit kunnen starten. Het zal een open procedure zijn. Potentiële kandidaten die passen bij het Wageningse profiel 'To explore the potential of nature to improve the quality of life' kunnen zich melden, waarbij onder andere voedsel en voeding in aanmerking komen voor christelijk-filosofische reflectie vanuit deze leerstoel. Houd u voor de voortgang hiervan onze website in de gaten.

Sander Luitwieler, directeur

Foto: Marjoleine Klarenbeek

Agenda

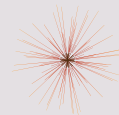
> 14 juni: symposium 'Engaging the Social Sciences: International Relations for the Religious World of the Twenty-First Century', dr. Scott Thomas (University of Bath, Verenigd Koninkrijk), lezing en discussie 10.15-11.45 uur, gevolgd door paperpresentaties tot 15.45 uur, Vrije Universiteit Amsterdam, meer info en aanmelden: www.christelijkefilosofie.nl.

> 27 september: lectorale rede dr. ir. Jan van der Stoep, 'Spitten en niet moe worden. Christelijke hoop als inspiratiebron voor goed werk', lectoraat Bezieling & Professionaliteit, Christelijke Hogeschool Ede, tweede helft middag.

> 4 oktober: afscheidsrede prof. dr. Maarten Verkerk, Universiteit Maastricht.

> 25 januari 2020: Christelijke Filosofie Conferentie, Evangelische Hogeschool, Amersfoort.

COLOFON

STICHTING VOOR
CHRISTELIJKE FILOSOFIE

Uitgave van Stichting voor Christelijke Filosofie

Bestuur

Drs. Peter Sneep (voorzitter)
Jan van Ginkel RA (penningmeester)
Drs. Wilfred Vollbehre (secretaris)
Dr. ing. Christine Boshuizen-van Burken
Dirk van Schepen MA
Ing. Arjan de Visser MA
Drs. Annemiek van Woudenberg-de Groot

Curatorium

Prof. dr. Frank van der Duyn Schouten (voorzitter)
Prof. dr. Johan Graafland
Ir. Jan Harmsen
Prof. dr. James Kennedy

Hoogleraren

Prof. dr. Govert Buijs (Rotterdam)
Prof. dr. Jan Hoogland (Twente)
Prof. dr. ir. Jeroen de Ridder (Groningen)
Prof. dr. Renée van Riessen (Leiden)
Prof. dr. Maarten Verkerk (Maastricht)
Prof. dr. Marc de Vries (Delft)

Bureamedewerkers

Dr. Sander Luitwieler (directeur)
Marieke Haan (bureaumanager)

Contributie en abonnementsprijzen

- Contributie Vereniging voor Reformatorische Wijsbegeerte: € 70,- per jaar
- Abonnement Sophie: € 39,75 per jaar (6 nummers); zie www.sophieonline.nl
- Abonnement Philosophia Reformata: zie www.philosophia-reformata.org

Contact

Postadres Postbus 2220, 3800 CE, Amersfoort
Bezoekadres Bergstraat 33, 3811 NG, Amersfoort
T 033 - 43 28 288
E info@christelijkefilosofie.nl
W www.christelijkefilosofie.nl
Facebook cfilosofie
Twitter @Cfilosofie
IBAN NL33 INGB 0001 2095 98

Ontwerp

Aperta, Hilversum

DTP & Druk

Buijten & Schipperheijn, Amsterdam